

Ziya Gökalp

Ziya Gökalp sosyoloji biliminin kurucusu
olan Emile Durkheim'dan sonra yetişen
en büyük sosyoloj^{lardan biri}dur. Sosyolojinin
ruhsal-psikolojije karşı tam özgürlüğünü
sağlamak için çabazmıştır. En büyük
hedefini de sosyoloji metodolojisi
sinde göstermiştir. Gökalp değerine
göre ^{bilim} dünyada ^{sonra} tecrübe ile anlaşılacak
şeyleri hep türeyen düşüncelerden,
bir de ^{bu} bilim için yaratılmış
olmuşlardır. Son derece köpük,
sıkışık ve sıkışık bir insandır.

Şağ'ın anlamı değil. O'dan ten sonra
doğru unutuldu denemez. Ancak, yine de
tamamıyla değil. Şağ'ın onu milliyetini
peygamberi, milliyetini felsefesi, milli-
yetini derinliği tamamlar oldu.
Lorca gibi eskiden milliyetini eskiden bir
soyudğu idi. Fakat da adının varlığı
başması için yetki idi.

O'dan kolektif düşünce dediğimiz kavram
bilmez, insanı ya tanımlastırır, ya
da felsefeler! Batın, ~~da~~ da
aktarı da! ^{soyut} fikirler üzerinde düşünür,
somut nedir bilmez, fikirte de,
kötülük de de alın 'yu, ^{saltığı} saltığı
arar. Onun için adamı düşünür
gibi düşünmez, kafasının aldığı
gibi düşünür. ^{komu düşünce} komu düşünce bilimin
düşünce değildir.

O'dan gibi zira fakat, diler-
diklerinden ^{da} ~~afay~~ bir insandır.
Kamu onu büyük insanın adamı
olarak tanıdı. Oysaki ^{her bilim adamı gibi} o hem insan
hem de istikrarlı insandır. O en yüksek
insanlık duygularına ^{gönül} gönül
vurur, hem de ^{insan} tutkularından faydalan-
tırılmazdı. Neden? Çünkü
o da insandır, bütün insanlar gibi.

1908 Meşrutiyet inkılabından beri
bu türlü işinden çekilmiştik bir
teceddü, yenileşme zamanı vardı.

^{Bn} Osman köklerini tanzimattan önceye
kadar hatırlıyorduk. Oke komaya
tamihci gözüyle bakılınca Fatih,
Beyazıt II devirlerine kadar uzanmak
gerekiyordu. tanzimat, ~~devri~~, ~~Namık~~
~~Kemal~~, ~~Şinasi~~, ~~Namık Kemal~~,
Şehidullah Cevdet, Ziya Gökalp hep
bu Osman yükü bu Osman yüksek tepeleri
mekdalar idi. Gökalp bu Osman en
aydınlık ~~son~~, ~~en~~ aydınlık mektep
sade tepesi idi.

ise
~~medeniyet~~
~~...~~

Gökalp'ın Türk fikri tarihindeki
 rolü Bacon'un, Descartes'in insan
 düşüncesi tarihindeki rolüne benzer.
 Onlar nasıl ~~ortaz~~ ortacı artığı
 dan prémotion ları, öndün
 düşüncelesi atıp yarı sağın tarla
 sını temizledilerse, Gökalp da
 medrese artığı olan öndün düşün
 celeri atıp ^{Türkiye'de} sosyal bilimlerin
 tohumlarını atmaya karar lar
 düşünce tarlası meydana getir
 miştir. Türk düşün^{cesini} ~~melerini~~ za
~~ta~~ mekteli telehilerin maddecili
~~şehesinden~~ ^{ginden}, Buchner'den, Niet
 Nietzsche'den, Felix le Dante'den,
 Justave le Bon'dan süz gelen
~~detaylık~~ ^{tekelik} akımlarından kurtaran,
 Gelen, ^{sayık} matematiğe akıl yerine
 Ho kamusal akılını koyan,
 böylelikle Türk ^{toplum} düşüncesini kurtar
 tan, kölelikten kurtaran odur. Türk
 milletinin ~~say~~ orijinalliğini, kişiliğini
 tarih belgeleri ile belleten yine odur.

ziya Gökalp'ın bilim bakımından Yurda
 na yaptığı hizmet nedir sorusuna
 doğru cevap kazandı verilmesi için
 önce Türkiye'de bilim anlayışı
 nın ne olduğunu hatırlamalıyız. Tanzi-
 mat'tan önce Hamza, Abdülhamid II dev-
 rinde bilim anlayışı Mekte Mühendishane
 nin, Mekteb-i Tıbbiye nin anlayışından
 daha ileri gitmiyordu. Ancak bu okullar
 kendilerine düşen bilim, teknik görevleri
 ni yapıyorlar, ancak bu konuların meto-
 dolojisi ile hiç uğraşmıyorlardı. Bile
 toplum komünal olarak gelişmeler
 Montesquieu'nün tarih felsefesinden,
 Gustave Le Bon'un sosyolojisinden
 pek ileri gitmiyordu. İşte tam bu
 sırada, kışkırtıcı devrinde Gökalp'ın
 bilimin metod anlayışı yönünden inen
 rahmed zihniyatında yetişti. Gökalp
 İstanbul Darülfünun'daki Doğu
 İktisadiyat dersiyle, dergilerdeki,
 gündüz gazetelerindeki makaleleriyle,
 ufkun genişliğiyle Yurda nın
 pozitivist bir bilim anlayışı getirdi
 hem de zamanına göre aşık, kesin bir
 sükunet, usandırıyordu bu dille
 sadece yazdı. Gökalp'ın kadrolarda
 yaptığı bilim anlayışı devriminin

en yakın tili noktaları uzeridir? şunlardır: 6

~~Önce bilim anlayışı~~. Bilimin göseri talimatları dayları ~~dediği gibi~~, kendin den, bu şey kod myarak ~~dediği gibi~~, değeri, nesnel olarak incelemektir.

Her bilimin kendine ~~öz~~ ayrı, ken dine özgü, başka bilimlerin konularına ~~karışmıyor~~, karışmayan konu bu konusu vardır.

Bilim konuları başlıca ~~su~~ üç bölüme ayrılır: fiziko-şimi, biyoloji, sosyoloji. ~~Matematik Psikoloji ayrıdır~~. Bu konular birbirlerinden ayrı ^{taliatta} dan gerçeklerdir.

Bilimin göseri ~~önce tanım önce~~ ~~day~~ konusu dan gerçekleri ~~tanım~~ ^{temelli} ~~tanım~~, sonra bunları ~~konseptle~~ ^{gere} ~~me~~ ~~gere~~ ~~li~~ ~~hümlenmek~~, sonra da bu gerçeklerin kanunlarını bulmak ~~tır~~.

Sosyal dğalar ne biyoloji, ne fiziko-şimi ne de biyoloji kanunları ile açıklanamazlar. Sosyal toplumun toplumu ~~konutu~~ ayrı kanunları vardır.

Milliyet ne irk birliği ne de değildir. Kültür birliğidir. Kültürü bu ~~sanlar~~ ~~millletler~~ bu milletlerdir. Kültürü ayrı davalar ayrı milletlerdir.

Emile Durkheim gibi yokals da top-
 lumda iki türlü gerçek bulundu: ~~suje~~
 ments de ~~de~~ réalité, gerçek kavramı
 bars ile medeniyet. Bars dediği ~~tan~~
 luzim şimdi kültü dediğimize. Mede-
 niyet de civilisation ^{ün} karşılığıdır. ^{Gökalt'a göre} Bars
 bir milletin malidir, bir millete
 göredir, milletten millete değişir. Dil,
 şekil, âdet gibi kuralları, ~~resm heykel,~~
~~güzel sanat anlayışı,~~ ~~tat~~ temekler,
 edü değer konularındır. Milletleri millet
 ayrı millet yapan ^{ün} arjinâl değerlerdir.
 bunlardır. Kültür milletin özü demek-
 tir.

Tarihî süreçler, meseleler, tartışmalar, şüpheler

Medeniyete gelince, bir toplumun değer
 yargıları, ^{de} kamul düşünce ile ilintisi
 din, ekonomi, tarım, ticaret,
 endüstri, bilim, fen, metot gibi
 objektif, nesnel, akılla, mantıkla
 ilintili olan gerçeklerdir. ^{yargılarıdır} Medeniyete
 sahip bir millete özgü değildir.
 Milletten millete, kavimden kavime
 geçebilir. ^{Medeniyetin} Onun değer yargıları ile,
^{Canlı} milli düşünce ^{de} hiçbir ilişkisi, ilintisi
 yoktur. Medeniyet toplumlararası
 bir varlıktır. Medeniyet özün kavisi,
 medeniyet bir teknik işidir. Onun için
 güzel sanatların, ^{bir} tarzın varlığı kültür
 varlığı anlamında birlekle tekniği bir 195

medeniyet varlığıdır. Kültür ile medeniyet arasında ~~su ayrıl~~ farklı düzeyde farklı hatta maddeler değil ~~değerler~~ farklılıklar vardır. Kültür kendiliğinden doğar. Onun doğumu bilinçsiz olur. Medeniyete gelince, onun doğumu insanın hissiyatını tercisidir. Medeniyet, ~~deney~~ teknik akılla, mantıkla araştırılarak bulunur, yapılır. Birincisi doğma, ikincisi yapmadır.

kültür

medeniyet

Fokalp'a göre hars, demek kültür
 millidir, Medeniyet ise beynelmil
 dir. Fokalp'ın sosyolojisine göre
 milletlerin yaparımında üç yöneldi
 vardır: "millet, ümmet, medeni-
 yet". Bu üç yöneldi ~~periyet (periyote)~~
 gerektir. Fokalp'a göre türklar millet
 larat ahlakta, zerkte türklige, mede-
 niyette devrupa'ya, dinde islaim ~~ümmet~~
~~ümmetine~~ yöneldiklerdir.
 yöneldiklerdir.

Lökalf "Millet Nedir" başlığı altında
 yazdığı çok uzun bir yazıda örk,
~~Harim~~, ümmed, halk, devlet kelime
 le terimlerini kesin olarak belirlerinden
 ayırıyor. Öm örk li zolefik bu terim dir.
anatomi ki leri anlatır. Harim ethnie
karşılığıdır. Harim dilde ortak olan
insan topluluğu demektir. Ummed eghise
karşılığıdır. Milletler arası bu diri
tarıyan milletlerin topudur. ~~Harimlerin~~
~~En~~ ~~uzun~~ ~~Harim~~ ~~ler~~ ~~Harim~~ ~~lerin~~
 En ^{bu} ~~uzun~~ ~~Harim~~ ~~ler~~ ^{bu} ~~Harim~~ ~~dir~~, ~~Harim~~
~~devleti~~, ~~Harim~~ ~~medeni~~ ~~yeti~~ ~~devletlerdir~~.
 Bir ~~Harim~~ ~~min~~ ~~kişiliğini~~ ~~Yitirmesi~~ ~~bu~~
 üç ~~etkenin~~ ~~başkısıyla~~ ~~olur~~. ~~Bunlar~~
~~arasında~~ ~~Harim~~ ~~dilinin~~ ~~Yitirmesi~~
~~Her~~ ~~arasında~~ ~~dilin~~ ~~Yitirilmesi~~ ~~Harim~~
~~kişiliğinin~~ ~~Yok~~ ~~olmaya~~ ~~başladığını~~ göstere
ren bu belgedir. Bir Harim millet
olupuna gelmesi de kendi diline Harim
ması ile ardadır. Çünkü millet
demek ümmed diri de ümmed mede
~~niyetinden~~ ~~niyetinin~~ ~~etkilerinden~~ ~~kursta~~
~~larak~~ ~~kendi~~ ~~kişiliğine~~ ~~Harim~~ ~~olarak~~ ~~bu~~
~~toplum~~ ~~demektir~~. ~~Bu~~ ~~Harim~~ ~~ma~~ ~~da~~ ^{ise} ~~kendi~~
~~dilini~~ ~~Harim~~ ~~ma~~ ~~ile~~ ~~başlar~~. ~~Reforma~~
~~Milli~~ ~~dilin~~ ~~değmesi~~ ~~saltanatların~~, ümmed

~~ümmet dininin gözülməsi demektir.~~ 11 ~~18~~

dininin gözülməsiyle haqlar. Reforma
ümmet dininin gözülməsi demektir.
Milli dilin canlanması da reforma ile
haqlanmış. Milletler ~~ve~~ ümmet dinine,
ümmet devletine, ümmet medeniyetine
girerek milli bapiliğini kaybediyoslar.
Sıra da bu üç vasiletdan kurtulmuşak
kendi milli vasiletlarina kavuşuyoslar.

Lokals 'in bilimde getirdiği anlayış
 temliklerini özelledikten sonra onun
~~yasamak~~ tonku edililecek bu kadar
 anlayışı üzerinde de durmak isterim
 benim amacım bujuik bilim adasının,
 yakın dostların temliklerini ~~ve~~ ~~görmek~~
 göstererek onun değerini absiltmek
 değil, türk bilim anlayışına bu denli
 hizmete karışığı gösülen ^{bu} büyük adam
 dan sonra bize düşen ^{ödevlerin} aydınlat-
 maktır. bilim

Lokals milliyet gerçeğini tanıyor,
 hem de tanıtır. Bu gerçeğin etnik,
 büyüklük bu gerçek olmadığın da
 biliyor. Geniş anlamıyla bir ruh,
 tin gerçeği ^{belirtiyor} olduğunu da ~~bilir~~ Milliyet
 gerçeğini tanımlamaya gelince ona
 "ince din lürlüğü, dil lürlüğü" diyor.
 Sonra bu tanımlamadan vaz geçiyor,
 "kültür lürlüğü" diyor. ~~En son, en yeni~~
~~tanımlaması böyle di.~~ Lokals 'in
 kültürden ^{ne} anladığını da biliyoruz.
 Onca kültür bir milledir, daha
 geniş sözlüklü, toplam denilen ruh varlık
 manevre varlığı ^{duyuncu} duncuunda taşıyan
 değer yargılarıdır. Lokals 'in bu
 kültür sözünden ^{bilgi} anladığı dil, ahlak,
 san sanat ^{bu değerlerdir} lürlüğüdür. Şimdi bu
 gerçeğin kendisine ~~haklarını~~, ~~kültür~~
~~taahhüt~~ ~~olmadık~~ ~~dana~~ ~~haklarını~~

~~milliyyetleri ayrı milliyet~~ ~~japonda gelenek~~
 lerinin ayrı olmasıdır. İşte onun için
 biz yine gökalp'ın doğru yoldan yürüye-
 rek onun tam bir milliyet anlayışını
 & tam anlamıyla aydınlatmak, kesin-
 leştirmek istiyoruz. milliyet "gelenek-
 lirligidir" demeliyiz.

Bunları söyleyerek millet gerçeğinin bir gelenek
gerçeği olduğunu ilk olarak benim sezdiğimi
ileri sürmek istemiyorum. (hatta)

Gökalp için gelenek
gerçeğini sezmemiş denemez. Gençliğim ^{anlatılmamış} gençliğim
Küçük Mecmuası'daki şu bir yazısında göre
gençliğinde geçirmiş olduğu milliyet
lukhranında Kurtulmuş'u şöyle anlatır.
Kürtçeyi de Türkçe gibi konuştuğu için
ben Türk müyim Kürt müyim diye
bir tartışmaya tutuluyorum. Sonunda
Türk olduğuna inanıyorum. Çünkü konuş-
tuğu Kürtçe de ~~çok~~ ^{çok} kelimelerin erkek,
dişi kelimeler diye ^{cins} ayrılığı yoktur,
asıl Kürtçe de ise kelimeler arasında
bir ~~çok~~ ^{cins} ayrılığı vardır. O zaman
~~bu~~ kökünün Türkçe olduğunu anlıyorum,
hem de ~~bu~~ en büyük Türkçü olduğum.
Gökalp'ın üzerinde duyduğu dilin
cinsliliği gerçeği bir ^{diğer} gelenektir: öyle
sah ~~sestirişim~~ ^{sestirişim} ki ~~şey~~ ^{şey} ~~daydı~~, ~~aynı~~
daha yaparsaydı kültür birliği diye
~~tanınan~~ ^{tanınan} tanınlanmak istediği
milliyet gerçeğini gelenek, o da
bizim ^{benim} ~~bir~~ ^{gelenek} birliği diyecekti.

Birinci cihan harbi içinde yayınlan-
 mış olan Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti
 mecmuasında ^{rahmetli} Ahmed Rıza Mustafa
 oğlu da Zemetler Komusunda yazdığı
 orijinal bir yazıda Zemetlerin milliyet
 ayıran gerçekler olduğunu, milletten
 millete değiştiğini, onun için milliyet
 Zemetlerin milliyet ayıran gerçekler
 olduğunu ileri sürmüştü. Demek
 oluyor ki gelenek dediğimiz ~~komu~~
~~değeri~~ kalıcı toplumların karakteri-
 ninde kalıcı ve ayıracı bir değer
 olarak tanıdığımız gelenek değeri
 öteden beri sezilen bir gerçektir. An-
 cak şimdiye kadar toplumun milliyet
 tansimeleri ~~to~~ kültürün bu değişmeyen
 değerine dayanacak şekilde alacak
 şekilde genel olarak ~~bu~~ değişen,
~~değiş~~ kültürü ele almışlardır.

Jökalp'ın sosyolojisinde en karakteristik olan noktalardan biri de din anlayışıdır. Bu anlamda benim en çok dikkatimi çeken anlayışı din milliyetin dışında milletler arası, ~~umum~~ bir ummet kurumu olarak anlamasıdır. Nasil ki "Türk milletindeniz, İslam ummetindeniz, Avrupa medeniyetindeniz" sözündeki millet, ummet ayrılığı da bu me gösterir.

Gerçi kitabi dinler vardır. Bu dinleri taşıyan ayrı milletler de vardır.

Demek oluyor ki Jökalp'ın anlayışında milliyet ayrılığı dışında kalan, ayrıca bir din ummetliği vardır. Bundan başka Tarım gazetesinde yayın bulduğum makaleleri ~~milliyet~~ dışında bir idam ummetçiliğinin gerekliliğine inanmış olan bir insanımdır. Ben Jökalp'ın lütfen bu düşüncelerini talih, Samimî Avduyosun duca ~~got~~ daha çok inandığım bir şey geçerin kendisi dir. Bence din milliyet dışında varlığını seğhyan ~~tan~~ bir yer de değildir. O da diğ gibi sanat gibi, milliyetin yapıcı etkilerinden biridir. Diniz milliyetle aynıdır. Milliyetiniz din de aynıdır. Ana teta da aynı

ayrıca bir ummet diktirimi
farklılığı içermektedir
yapılışı farklıdır

bu din anlayışta farklarıdır

● Gökalp bir bilim adamı olduğu halde
 neden bir politikacı gibi İttihad ve
 Terakki Cemiyetinde çalıştı di'yenler çok
~~çoktur~~ ^{vardır}. Şimdiye kadar bu diğünüm
 gözen olmuştur. Benim kurada ayla
 taçağın day bu diğünümün gözülmesine
~~vardır~~ ^{katili umuşmuş} ~~katili umuşmuş~~ ^{katili umuşmuş} ~~katili umuşmuş~~

Birinci Cihan Warshinde Milli talim
 ve terbiye Cemiyetinde Gökalp'la komu
 suyorank. Bahmedli Nüzhet Salih'de
 orada idi kulunuyordu. Gökalp'ı
 işreleyip duruyordu. Nihayet onun
 İttihad ve Terakki Cemiyeti merkezinde
 çalışmasını tenkid etti. Gökalp da
~~suuna~~ ~~suuna~~ dedi :

— Ben politikaya politikacıların
 seneliklarını tahdid için girdim.

Gökalp'ın doğru söylediğinin bir
 belgesi şudur. İttihad ve Terakki
 o devirde İstanbul Üniversitesine
 ve Maarif Nezareti yönetiminden,
 ne doğru dan doğruya ne de dolayısıyla
 hiçbir müdahale yapılmamıştır.

Bu üniversite İttihad ve Terakki dev
 rinde tam tam ilim maktesii
 mhtariyetini kayıtsız, sartsız
 olarak kullanmıştır. Bu durumu sağ
 lama Hakartığı Umumi üyesi ^{olan Gökalp'ın}
~~olan Gökalp'ın~~ ^{olduğu} ~~olduğu~~ ^{olduğu} ~~olduğu~~

Jokalp tartışırken, ~~gekirirken~~
 son derece sakıncı, genlik, gemşik
 gösterirdi. Onun lür komu üzerinde
 etkisiz tartıştığı, çektiği insanla
 karga ettiği ~~bu~~ ^{bu} yönü meşhurdur. Büyük
 Birinci Cihan sarkinde hemim kâtili
 umumisi kulundüğün Milli² talim ve
 terhiye Cemiyeti ^{mit} ^{Binlerce} ^{tepe} merkezinde Mehmed
 Emin Erizgil yönünden verilen terhiye
 dinize konulu konferansın ^{tartışması} ~~meclisi~~
 sosu yapılyordu. Jokalp ^{bu} lür kon-
 ferans dolayısıyla deri sürdüğü laiklik
 düşüncelerine dayanamıyanlar vardı.

Bunlar arasında gazeteci Ali Şikri
 kendisine ziddetle hücum etti. Herkes
 lür karga ^{çıkarmak üzere} ^{idi.} ~~çıkardı~~ araya girdim:

— Fikre, ihtihada saygı göstermek
 vazifemizdir, dedim, lür az daha
~~komu~~

kasaca, lür az daha komuştum, ~~ve~~
 Latifin zihni dokular. Jokalp kürsüye
 geldi. Bu sözleri söyledi:

— Bu heyecan pek talii'dir. Makul
 görmeliyiz. Çünkü ^{bu heyecan} ^{talii} ^{dir} ^{zihni} ^{mânesi}
 vicdanın en mukaddes lür hissindedir
 nebean ediyor.

^{bu sözler} ^{bu sözlerden} ^{sonra} ^{ostalık}
~~Latifin~~ ^{Latifin} ^{meclisi} ^{de} ^{hiç} ^{akla}
 madan sonuna kadar sürüp gitmişti.

Malta'dan Süzünden yem gelmişti.
 Ankara'da Belediye Bahçesi'nde
 her gün kullandık. Bir gün kendisine
 sordum:

— Malta'ya süzülüne meyus
 olmadınız mı?

Gökalt, bana şuna dedi:

— İnd hasta, meşküre
 hasta.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu Koleksiyonu

BLTWRT0100702